

Wachters aan het woord.

Dilemma's van accountants, advocaten, belastingadviseurs en notarissen in hun rol als poortwachter (2022)

Karin van Wingerde en Claire Hofman

Politiekunde 116

Thema: 1.1 Georganiseerde criminaliteit. Themareeks: Ondermijnende criminaliteit

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is een bijdrage te leveren aan het verstevigen van de publiek-private samenwerking in de aanpak van witwassen

Onderzoeksvragen:

In dit onderzoek staan drie vragen centraal:

1. Hoe zien accountants, advocaten, belastingadviseurs en notarissen hun rol als poortwachter en hoe geven ze daar invulling aan?
2. Met welke dilemma's worden zij geconfronteerd in hun rol als poortwachter en hoe gaan zij daarmee om?
3. Wat zijn daarvan de gevolgen?

Methoden van onderzoek

- Analyse van mediaberichtgeving en Kamerstukken over poortwachters
- Jurisprudentie analyse
- Interviews met vier groepen poortwachters en hun toezichthouders

Samenvatting

Vraagstelling en methoden

Notarissen, accountants, advocaten en belastingadviseurs beschikken over specifieke expertise die aantrekkelijk is voor criminelen om illegaal verdiend vermogen aan het zicht van de autoriteiten te onttrekken of een ogenschijnlijk legale herkomst te geven.

Om te voorkomen dat hun dienstverlening wordt misbruikt en om de integriteit van het financieel stelsel te beschermen, hebben deze professionele dienstverleners een poortwachtersfunctie gekregen, die is neergelegd in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme. Die poortwachtersfunctie houdt onder meer in dat zij (periodiek) onderzoek moeten doen naar hun cliënt, bij twijfel over de goede bedoelingen van die cliënt hun diensten moeten weigeren of stopzetten en dat zij transacties waarvan het vermoeden bestaat dat die verband houden met illegale geldstromen moeten melden als ongebruikelijk bij de FIU. In dit onderzoek wordt gekeken naar de invulling van deze poortwachtersfunctie en de consequenties daarvan.

Het onderzoek bestaat uit een analyse van mediaberichtgeving en Kamerstukken over de poortwachtersfunctie, een analyse van jurisprudentie en 28 interviews met 34 poortwachters, vertegenwoordigers van beroepsorganisaties en toezichthouders / handhavers. In hoofdstuk vier worden de bevindingen uit het empirisch onderzoek beschreven aan de hand van vijf voorbeelden (vertellingen) die laten zien hoe poortwachters hun rol zien en tegen welke dilemma's zij aanlopen bij de invulling ervan.

Resultaten

Er is de laatste paar jaar sprake van een enorm snelle ontwikkeling van wet- en regelgeving op het terrein van witwassen, waarbij steeds hogere eisen worden gesteld aan informatie uitwisseling en het verplicht melden of openbaar maken van relevante informatie door deze beroepsgroepen.

Er is inmiddels ook een Plan van Aanpak witwassen opgesteld.

De 'poortwachters' geven aan te worstelen met verschillende belangen (publiek vs commercieel) en hun geheimhoudingsplicht en/of fiscaal verschoningsrecht. Het bewustzijn over hun rol als poortwachter is er pas vrij recent en er is wisselend draagvlak voor. Men ervaart een tekort aan middelen om de taken goed te vervullen. Een gevoel van afgedwongen naleving leidt tot weerstand, indekken en kan volgens de onderzoekers uiteindelijk averechts werken.

Toch is de rol van deze poortwachters heel belangrijk bij de aanpak van criminele geldstromen.

De onderzoekers missen in de discussie en de interviews in feite bij alle partijen gevoel voor de onderliggende problematiek (aandacht voor de schade voor de samenleving van de criminaliteit, aandacht voor slachtoffers). Het gaat vooral over het wel of niet naleven van regels en verplichtingen.

Deze resultaten plaatsen de onderzoekers in een vaker gegeven pleidooi om de samenwerking tussen publieke en private actoren anders vorm te geven. Daarin zou die samenwerking minder van bovenaf moeten worden opgelegd, maar zou juist het versterken van elkaars expertise, het uitwisselen van kennis en informatie en de dialoog over uitdagingen en dilemma's centraal moeten staan. Van de private kant vergt dit ook meer aandacht voor en bewustzijn van de belangrijke rol als poortwachter en dient deze rol minder in termen van kosten en baten en potentiële risico's te worden uitgelegd.